

УДК 355.257.5

*І. А. Лурін,
начальник Військово-медичного управління Служби безпеки України, доктор медичних наук, професор, Заслужений лікар України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, генерал-майор медичної служби*
*Т. Я. Ворошук,
консультант-експерт відділу координації і контролю діяльності санаторно-курортних закладів Служби безпеки України Військово-медичного управління Служби безпеки України, слухач Національної академії державного управління при Президенті України*

САНАТОРНО-КУРОРТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

I. Lurin,
Head of the Military Medical Department of the Security Service of Ukraine, Doctor of medical sciences, Professor, Honored Doctor of Ukraine, laureate of the State Prize of Ukraine in Science and Technology, Major General in medicalstaff
T. Voroschuk,
consultant expert of coordination and control activities of sanatorium-resorts facilities of the Security Service of Ukraine, Military Medical Department of the Security Service of Ukraine, student of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine

SANATORIUM-RESORT FACILITIES OF THE SECURITY SERVICE OF UKRAINE: STATUS AND PERSPECTIVES OF DEVELOPMENT

У статті досліджуються питання організацій санаторно-курортного забезпечення в Службі безпеки України (СБУ), у тому числі висвітлено основні віхи становлення, розвитку та сучасного стану санаторію "Чорномор'є". Проведено аналіз нормативно-правової бази санаторно-курортного забезпечення в СБУ, стану матеріально-технічної та лікувальної бази санаторію "Чорномор'є". Особливий акцент зроблено на результатах наукової роботи співробітників санаторію, як необхідному підґрунті подальшого розвитку лікувально-оздоровчого закладу.

This article investigates the issues of organizations providing sanatorium-resorts services for the Security Service of Ukraine (SBU), including highlights on major milestones of its formation, current state and development of sanatorium "Chornomor'ye". Performed analysis of the legal framework of SBU sanatorium-resorts, the state of the material and technical base as well as medical base of sanatorium "Chornomor'ye". Special emphasis is done on the results of scientific work of the sanatorium staff, as an indispensable basis for further development of medical and health facilities.

Ключові слова: санаторно-курортне забезпечення, санаторно-курортні заклади, відомча медицина, медичне забезпечення.

Key words: sanatorium-resorts departments, sanatorium-resorts facilities, departmental medicine, medical care.

ВСТУП

Охорона здоров'я визнається одним із пріоритетних напрямів державної політики України та одним із важливих факторів її національної безпеки. Невід'ємною і важливою складовою загальнонаціональної системи охорони здоров'я є відомча медицина, зокрема система медичного забезпечення СБУ, на яку покладено вирішення низки особливих завдань, що не притаманні цивільній медицині.

Сьогодні неможливо уявити систему охорони здоров'я в Україні без санаторно-курортного лікування. Щорічно в санаторно-курортних закладах різної приналежності лікується та відпочиває близько одного мільйона населення. Практично немає таких захворювань, показаних для санаторно-курортного лікування, які не можна було б лікувати на курортах України.

Санаторно-курортне забезпечення співробітників військовослужбовців, пенсіонерів СБУ, ветеранів війни та членів їх сімей є одним з важливих факторів їх соціального захисту. Саме тому керівництво СБУ, Військово-медичне управління (ВМУ) приділяють особливу увагу розвитку санаторно-курортних та оздоровчих закладів, удосконаленню організації санаторно-курортного забезпечення.

МЕТА СТАТТІ

Метою публікації є дослідження закономірностей розвитку та функціонування системи санаторно-курортного забезпечення в СБУ і, зокрема, санаторію "Чорномор'є" як провідного відомчого санаторно-курортного закладу.

ОБ'ЄКТ, МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ

Об'єктом наукового дослідження обрано систему санаторно-курортного забезпечення СБУ та санаторій "Чорномор'є". Методи дослідження: системний аналіз, історичний. Матеріалами дослідження слугували законодавчі, правові і нормативні документи стосовно організації санаторно-курортного забезпечення в СБУ, функціонування санаторію "Чорномор'є".

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

В Україні, як відомо, є велика кількість різноманітних природних ресурсів, які можна успішно використовувати з метою охорони здоров'я населення. Так, на сьогоднішній день у нашій державі природні лікувальні ресурси використовують понад 800 санаторно-курортних закладів, в яких щорічно лікується понад 1 млн людей.

За останні десятиріччя розвиток санаторно-курортної галузі характеризується значними науковими, технічними та практичними досягненнями, що дозволяє значно розширити діапазон практичного використання природних лікувальних факторів.

Широко використовується санаторно-курортне лікування і у лікувально-профілактичних закладах військових відомств з метою реабілітації військовослужбовців, співробітників, ветеранів та інших осіб з числа прикріплених контингентів.

Санаторно-курортне лікування — важлива і невід'ємна складова системи медичного забезпечення СБУ. Як переконливо свідчить значний практичний досвід з медичного забезпечення військовослужбовців, діяльність санаторно-курортних закладів дає можливість досягати високої ефективності у справі збереження і відновлення здоров'я співробітників СБУ — одного з найважливіших елементів національної безпеки нашої держави.

У складі СБУ на сьогоднішній день знаходяться:

- санаторій "Чорномор'є", смт. Лівадія;
- санаторій "Трускавець", м. Трускавець;
- санаторій "Одеса", м. Одеса;
- оздоровчий комплекс "Парус", м. Саки;
- оздоровчий табір "Маяк", м. Бердянськ;
- об'єднаний санаторій "Євпаторія", що включає в себе дитячий санаторій, санаторій для батьків з дітьми, а також дитячий оздоровчий табір "Вогник";
- дитячий оздоровчий табір "Лісний", смт. Ворзель Київської області.

Керівництво роботою даних санаторних та оздоровчих закладів здійснює начальник Військово-медичного управління СБУ через відділ координації і контролю діяльності санаторно-курортних закладів СБУ ВМУ СБУ.

Необхідно зазначити, що на сьогоднішній день в основному сформовано правове поле, яким регламентується діяльність санаторно-оздоровчих закладів СБУ.

Так, надзвичайно важливе значення в регламентуванні соціального захисту особового складу СБУ та осіб звільнених з військової служби, мають Закони України "Про Службу безпеки України", "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей", "Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист", "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", "Про оздоровлення та відпочинок дітей".

Протягом 2010—2013 рр. в СБУ суттєво оновлено та доповнено нормативно-правову базу забезпечення діяльності санаторних та оздоровчих закладів. Основними відомчими керівними документами з регламентації санаторно-курортного забезпечення є:

1. "Інструкція про організацію санаторно-курортного забезпечення у Службі безпеки України", яка введена в дію наказом Голови Служби безпеки України від 26 грудня 2011р. за № 477 і зареєстрована в Міністерстві юстиції України 5 березня 2012 року за № 362/20675 із змінами, внесеними згідно з Наказом Служби безпеки України №452 від 01.10.2012 року та № 116 від 26.03.2013 року.

2. "Інструкція про організацію оздоровлення та відпочинку в оздоровчих закладах Служби безпеки України", яка введена в дію наказом Голови Служби безпеки України від 25 березня 2013 р. за № 107 і зареєстрована в Міністерстві юстиції України 16 квітня 2013 року за № 617/23149.

На сьогодні спеціалістами системи санаторно-курортного забезпечення та реабілітації ВМУ СБУ вперше в історії незалежної України підготовлено до видання Керівництво з санаторно-курортного забезпечення СБУ, яке стане в нагоді всім працівникам санаторних та оздоровчих закладів СБУ.

Санаторій "Чорномор'є" є одним з найкращих санаторно-курортних та оздоровчих закладів системи охорони здоров'я СБУ. Напружена професійна діяльність військовослужбовців, що пов'язана з перевтомою, стресами, хронічним перенапруженням, обумовлюють необхідність функціонування потужної санаторно-курортної бази для проведення ефективної фізичної і психологічної реабілітації прикріплених контингентів. Працюючи у тісному контакті з лікувально-профілактичними підрозділами ВМУ СБУ санаторій "Чорномор'є" виконує важливу роль у забезпеченні наступності етапного відновного лікування військовослужбовців СБУ, ветеранів військової служби, пенсіонерів та членів їх сімей.

"Чорномор'є" по праву вважається одним з найкращих санаторіїв в АР Крим.

У червні 1946 р. був відкритий санаторій "Ореанда", призначений для лікування хворих на нервово-соматичні захворювання з ліжковим фондом 250 ліжок.

На початку санаторій був розміщений у трьох корпусах нинішнього готелю "Ореанда" та організований як типовий цілісний санаторно-курортний заклад, в якому надавалися всі основні види лікувальної і діагностичної допомоги.

У санаторії функціонувала водолікарня з двома відділеннями (душове і ванне), кабінет електролікування мав апарати УВЧ, діатермії, кварцеві лампи. Проводився масаж, парафінотерапія. Пропускна спроможність кабінету була 130 процедур в день. Стоматологічний кабінет був обладнаний новітньою на той час механізованою установкою.

У рентген-кабінеті був встановлений сучасний 4-х кенотронний апарат системи "Вестінгауз". Лабораторія була обладнана недостатньо, хоча самостійно проводила основні клінічні дослідження.

Свого пляжу санаторій не мав, використовувався пляж Міністерства охорони здоров'я. Чергування були організовані цілодобово. Проводилися регулярні клінічні розбори, консилиуми. Для консультацій запрошували-

ся фахівці інституту ім. І.М. Сеченова та Інституту кліматотерапії (м. Ялта). За перший рік існування в санаторію було проліковано 1987 чоловік, що склало 91,8% планових ліжко-днів.

У зв'язку із зростанням потреби у проведенні кваліфікованого санаторно-курортного лікування працівників Комітету державної безпеки СРСР, було ухвалено рішення про будівництво нового корпусу в смт. Лівадія. У 1960 р. на виділених землях радгоспу — заводу "Лівадія" розпочалося будівництво першого корпусу санаторію на 250 місць. Санаторій отримав назву "Чорномор'є". Проект оздоровниці, який одержав ряд премій і срібну медаль на Всесвітній виставці в Брюсселі, був створений групою архітекторів під керівництвом Л.П. Інбера.

За цей період були введені в дію канатна дорога (1963 р.) — перший досвід будівництва подібного типу на Південному березі Криму, будинок відпочинку на 140 місць і літній кінотеатр (1965 р.), філію № 2 (1967 р.), закритий плавальний басейн з морською водою (1969 р.) і лікувально-діагностичний корпус (1978 р.), оснащений сучасною вітчизняною і зарубіжною апаратурою. Згідно з постановою Верховної Ради України "Про створення Служби національної безпеки" від 20.09.91 р. санаторій "Чорномор'є" передано до складу Служби національної безпеки України, правонаступником якого 25 березня 1992 р. стає СБУ.

У 1994 р. введений в експлуатацію корпус № 2, в 1996 році — клуб-їдальня, в 1998 — літній майданчик, кафе "Ассоль", в 2001 році корпус філії № 3. У 2004 — 2005 рр. проведена реконструкція канатної дороги санаторію.

У даний час санаторій "Чорномор'є" є багатофункціональним лікувально-профілактичним закладом вищої акредитаційної категорії, в якому проводиться сучасне відновне лікування пацієнтів із захворюваннями органів дихання, серцево-судинної, нервової систем та опорно-рухового апарату.

Ліцензія на медичну практику надана МОЗ України № АВ 049567 від 22.06.2006 р. Акредитаційний сертифікат наданий МОЗ України № 01145 серія МЗ з 24.04.2013 р. по 24.04.2016 р. — вища акредитаційна категорія.

У 2002 р. Постановою Верховної Ради АР Крим № 295 парк санаторію "Чорномор'є" СБУ був оголошений пам'ятником садово-паркового мистецтва. На території санаторію росте понад 200 видів рослин зі всіх континентів планети, багатьом з яких вже більше 300—500 років.

Структура і організація санаторію побудована за службами, відділами і за родом функцій. Розподіл повноважень і відповідальності відбувається у відповідності з організаційною структурою і регламентується рядом документів: Положенням про санаторій, штатним розкладом, правилами внутрішнього розпорядку, положенням про підрозділи, посадовими інструкціями.

У санаторії "Чорномор'є" функціонує три спальні корпуси, розраховані на прийом 512 осіб.

Інфраструктура санаторію включає лікувально-діагностичний комплекс, закритий плавальний басейн з морською водою, спортивні майданчики, тренажерний зал, тенісні корти, спеціально обладнаний лікувальний пляж, що має 7 секторів, човникову станцію, медичний і інформаційний пункти. Санаторій має сучасну лікувально-оздоровчу базу для профілактики та лікування захворювань органів дихання не туберкульозного харак-

теру, серцево-судинної, нервової систем, захворювань опорно-рухового апарату.

Діагностична база представлена сучасною рентген та УЗД апаратурою. Комп'ютерний кардіографічний комплекс "Кардіолаб" з велоергометром, апарат цілодобового моніторингу артеріального тиску та ЕКГ, реографія периферійних судин та судин головного мозку, спірографія дозволяють проводити комплексне функціональне дослідження серцево-судинної, дихальної та нервової систем.

Лабораторія санаторію атестована на відповідність проведення лабораторних аналізів та має сучасне обладнання, яке дозволяє проводити широкий спектр клінічних та біохімічних досліджень. Значна увага приділяється психологічному аспекту при обслуговуванні відпочиваючих (тестування Айзенка, тестування на визначення рівня стресу, тестування на рівень тривожності Норахідзе).

Лікувально-діагностична база санаторію дозволяє дати точну оцінку широкому спектру патологічних станів, виявити чинники ризику і початкові форми захворювання, визначити резерви здоров'я, підібрати оптимальну програму санаторно-курортної реабілітації. З року в рік проводиться планомірна робота з модернізації і придбання нової апаратури. Так, за останні роки придбано сучасний біохімічний аналізатор, багатофункціональний апарат УЗ діагностики з датчиками для дослідження органів черевної порожнини, нирок, щитовидної залози, серця.

У лікуванні відпочиваючих широко використовуються методи клімато- і ландшафтотерапії, лікувальна фізкультура, фітотерапія, психотерапевтична корекція, рефлексотерапія, різноманітні види електро- і світлолікування, бальнеотерапія.

Для забезпечення основної стратегічної цілі санаторію — покращення здоров'я та продовження тривалості активного життя співробітників СБУ необхідним є запровадження сучасних механізмів управління, чіткої концепції і програмно-цільового методу управління розвитком даного об'єкта. Головним принципом такого методу є принцип планування шляхом розроблення проектів, які дають змогу точніше визначити їх важливість, ураховуючи наявні ресурси та виділити пріоритетні з них. В санаторії "Чорномор'є" працюють саме за таким принципом. Так, з квітня 2013 року розпочато капітальний ремонт покрівель спальних корпусів № 1, № 2 та лікувального корпусу, а також заміна труб опалення спальних корпусів оздоровниці.

За останні три роки проведена реконструкція водолікарні зі зміною ванн та іншого обладнання, відкриті кабінети галотерапії, акустичного вібромасажу легенів, озонотерапії. В подальшому планується будівництво нового спального корпусу на 24 номери класу "Люкс" сучасного типу з окремим харчоблоком з метою збільшення кількості відвідувачів, а також відкриття кліматопавільйону на першому секторі пляжу та сольові шахти для спелеотерапії.

З метою удосконалення роботи системи водовідведення та КНС (каналізаційно-насосної станції), планується реконструкція даних об'єктів для покращення роботи станції першого та другого підйомів. Також будуть проведені капітальні ремонтні роботи берегоукріплювальних споруд шляхом будівництва підводного банкету, відсипка пляжу щебенем та заміна тіньового навісу на пляжі.

Кадрова політика санаторію передбачає, в першу чергу, збереження кваліфікованих кадрів, роз'яснювальну роботу в колективі на основі етичних принципів та правил ділової поведінки.

У санаторії "Чорномор'є" з перших років його функціонування почалося активне проведення наукових досліджень.

У 60-і роки науково-практична робота була присвячена вивченню реакцій хворих з серцево-судинними захворюваннями на зміну погодних умов (керівники теми — полковник м/с В.І. Зазулін і заступник начальника з медичної частини Л.І. Журавльова, наукові консультанти — проф. В.Р. Татевосов, канд. мед. наук Л.А. Куніцина, Ялтинський НДІ фізичних методів лікування і мед. кліматології ім. І.М.Сеченова). Проводився порівняльний аналіз метеореакцій у різні сезони року у хворих, що приїжджали з Москви, центральних областей Радянського Союзу, Далекого Сходу, Середньої Азії.

У 70-і роки в санаторії проводилося вивчення комплексного застосування повітряних ванн, ультрафіолетових опроміювань і купань в басейні у хворих з неврастеничними станами, обумовлених церебральним атеросклерозом (науковий керівник, ст. н. с., проф. Л.А. Куніцина). Результати роботи знайшли віддзеркалення у виданні "Методичних рекомендацій по застосуванню купань в басейні при захворюваннях нервової системи" (1973).

У подальші роки керівництво санаторію продовжувало приділяти велику увагу впровадженню нових практичних розробок провідних учених-курортологів Криму і України в галузі кліматології та ефективного застосування кліматопроцедур.

Новим етапом в науково-практичній діяльності санаторію в 90-х роках стало вивчення різних аспектів підвищення ефективності санаторно-курортної реабілітації з використанням адсорбційної терапії у військовослужбовців, які брали участь у ліквідації наслідків в аварії на ЧАЕС.

На сучасному етапі спільно з кафедрою фізіотерапії і курортології Кримського медичного університету імені С.І. Георгієвського на базі оздоровниці розроблені і апробовані у відділенні реабілітації санаторію спеціальні комплекси гімнастики у воді при різних захворюваннях. Результати роботи узагальнені в методичному збірнику "Гідрокінезотерапія". Проведені поглиблені дослідження з оптимізації процесів адаптації у хворих з кардіоцеребральною та судинною патологією, а також наукова робота з вивчення психологічного стану і способів психологічного розвантаження у військовослужбовців СБУ.

За підсумками роботи 2008—2010 років санаторій ставав дипломантом конкурсу "Суспільного визнання" серед санаторно-курортних закладів Криму та переможцем незалежного споживчого рейтингу "Кращі оздоровниці та готелі Криму", а у 2011 році занесений на міську дошку Пошани.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило встановити, що санаторно-курортне забезпечення є важливою і невід'ємною складовою системи охорони здоров'я СБУ, має глибокі історичні традиції, регулюється сучасною нормативно-правовою базою, динамічно розвивається відповідно до вимог сьогодення і забезпечує отримання прикріпленими контингентами за медичними показа-

ми повноцінного і високоякісного санаторно-курортного оздоровлення та відпочинку в умовах відомчих закладах СБУ.

Провідним санаторно-курортним закладом СБУ є санаторій "Чорномор'є", в якому з кожним роком удосконалюються методи санаторно-курортного лікування на базі сучасних досягнень медицини, покращується матеріально-технічна та лікувальна база.

Література:

1. Курорти та санаторії України: Науково-практичний довідник / За редакцією проф., д. мед. н. К.Д. Бабова, проф., д. мед. н. В.В. Єжова та д. мед. н., пров. н. с. О.М. Торохіна. — Київ: Видавничий дім "Фолігрант", 2009р.

2. Лурич І.А., Шевелєв І.І., Єжова Л.В. Опыт применения менеджмента в сфере санаторно-курортного лечения // Вестник физиотерапии и курортологии. — 2011. — № 4. — С. 171—174.

3. Мегедь В.П., Радиш Я.Ф. Нові можливості санаторно-курортного забезпечення Державної прикордонної служби України // Лікарська справа — Врачебное дело. — 2005. — № 5 — 6. — С. 86—88.

4. Мегедь В.П., Радиш Я.Ф., Куш С.І. Управління системою санаторно-курортного забезпечення державної прикордонної служби України: генезис та перспективи розвитку // Охорона здоров'я України. — 2004. — № 4. — С. 29—34.

5. Державне управління реформуванням системи охорони здоров'я в Україні: навчально-наукове видання / За редакцією проф. М.М. Білінської. — Київ-Львів, 2012р. — 240 с.

6. Державна політика у сфері охорони здоров'я: кол. монографія ч. 1 / За редакцією проф. М.М. Білінської, проф. Я.Ф. Радиш. — Київ, 2013. — 396 с.

References:

1. Babov, K.D. Ezhov, V.V. and Torohin, O.M. (2009), Kurorty ta sanatorii Ukrainy: Naukovo-praktychnyj dovidnyk [Resorts and sanatorium of Ukraine: Scientific-practical guide], Vydavnychyj dim "Folihrant", Kyiv, Ukraine.

2. Lurin, I.A. Ezhova, L.V. and Sheveljov, I.I. (2011), "Management application experience in the sphere of sanatorium-resort treatment", Vestnik fizioterapii i kurortologi, vol. 4, pp. 171—174.

3. Meged', V.P. and Radish, Ja.F. (2005), "New opportunities of sanatorium-resort providing the State border service of Ukraine", Likars'ka sprava-Vrachebnoe delo, vol. 5, pp. 86—88.

4. Meged', V.P. Radish, Ja.F. and Kushh, S.I. (2004), "Management system of sanatorium-resort provision of State border service of Ukraine: genesis and development perspectives", Okhorona zdorov'ia Ukrainy, vol. 4, pp. 29—34.

5. Bilins'koi, M.M. (2012), Derzhavne upravlinnia reformuvanniam systemy okhorony zdorov'ia v Ukraini [Public administration reform of the health care system in Ukraine], Navchal'no-naukove vidannja, Kyiv-Lviv, Ukraine.

6. Bilins'koi, M.M. and Radish, Ja.F. (2013), Derzhavna politika u sferi ohoroni zdorov'ja [State policy in the health care sphere], Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 28.11.2013 р.